

СТАН ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ ЗОНИ БЕЗУМОВНОГО (ОБОВ'ЯЗКОВОГО) ВІДСЕЛЕННЯ

Бойко Д.Р., гр. 205-216-02

Науковий керівник – д. с.-г. наук, проф. **Пастернак В.П.**
Державний біотехнологічний університет

Катастрофа на Чорнобильській атомній електростанції у 1986 році створила надзвичайно небезпечну для навколишнього природного середовища та здоров'я людей радіаційну обстановку. Усунення наслідків цієї катастрофи залежить від законодавчого визначення правового режиму різних за ступенем радіоактивного забруднення територій і заходів щодо його забезпечення. До територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, в межах України належать території, на яких виникло стійке забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами понад доаварійний рівень, що з урахуванням природно-кліматичної та комплексної екологічної характеристики конкретних територій може призвести до опромінення населення понад 1,0 мЗв за рік, і яке потребує вжиття заходів щодо радіаційного захисту населення та інших спеціальних втручань, спрямованих на необхідність обмеження додаткового опромінення населення, зумовленого Чорнобильською катастрофою, та забезпечення його нормальної господарської діяльності.

Відповідно до Статті 2 Закону України «Про правовий режим територій, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», залежно від ландшафтних та геохімічних особливостей ґрунтів, величини перевищення природного доаварійного рівня накопичення радіонуклідів у навколишньому середовищі, пов'язаних з ними ступенів можливого негативного впливу на здоров'я населення, вимог щодо здійснення радіаційного захисту населення та інших спеціальних заходів, з урахуванням загальних виробничих та соціально-побутових відносин територія, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, поділяється на три зони, до яких відноситься зона відчуження та зона безумовного (обов'язкового) відселення [1].

Ліси на території зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення відіграють важливу роль. Насамперед, вони виконують бар'єрну функцію, захищають та запобігають розповсюдженню радіоактивного пилу та радіоактивних часток за межі зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення. Крім того, на території зони сформувалися умови, які дозволили поселитися зникаючим та рідкісним видам тварин, таким як рись євразійська, ведмідь бурий та інші.

Також ліси слугують унікальною природною лабораторією для вивчення впливу радіації на екосистеми. Фахівці досліджують, як різні рівні радіоактивного забруднення впливають на рослини, ґрунти та біорізноманіття. Дослідження допомагають зрозуміти механізми адаптації живих організмів до умов підвищеного радіаційного фону, а також встановити генетичну мінливість у рослин і тварин.

Робота лісівників та науковців на території зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення зумовлена підвищеним рівнем небезпеки через низку факторів, таких як підвищений рівень радіаційного фону, забрудненість територій вибухонебезпечними предметами, відсутність доступу до певних територій.

Площа лісових масивів Чорнобильської зони відчуження становить більше 240 тис. га, значна частина знаходиться без доступу у зв'язку з воєнним станом. Так, наприклад, аби дістатися до масивів Паришівського лісництва, необхідно взаємодіяти з військовими та організувати переправу на лівий берег річки Прип'ять.

Лісові пожежі є однією з основних проблем, з якою стикаються лісівники зони відчуження. Лише за 2020 рік лісовими пожежами було охоплено площу близько 11,5 тис. га, що становить орієнтовно 5% від загальної площі лісових масивів [2]. Починаючи з 2022 року ця цифра росте, оскільки крім людського фактору додається загроза, що виникає зі сторони Білорусі, яка межує з Чорнобильською зоною відчуження. Так, лише за вересень 2024 року на території зони відчуження пожежею пройдено площу приблизно 550 га [4]. Зокрема, найбільші осередки пожеж були на території Денисовицького та Паришівського лісництв, які межують з Білоруссю.

Ураховуючи те, що на території зони відчуження переважають середньовікові насадження (понад 87 тис. га), з метою збереження біорізноманіття лісів, посилення їхніх екологічних, захисних, водоохоронних, санітарно-гігієнічних, та інших функцій, підвищення стійкості та продуктивності деревостанів в умовах зміни клімату та антропогенного впливу лісівникам необхідно постійно проводити рубки формування та оздоровлення лісів [3]. Проте проведення зазначених заходів обмежується відсутністю актуальних матеріалів лісовпорядкування, відсутністю доступу до значної кількості лісових масивів. Також, Указом Президента України №174 від 26 квітня 2016 року було створено Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник [5], якому відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України №799-р від 10 вересня 2022 року було передано значну територію, а саме майже 227 тис. га [4]. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України №724 від 12 травня 2024 року, у заповідних зонах біосферних заповідників забороняється проведення всіх видів рубок формування і оздоровлення лісів, вирубування дуплястих, сухостійних, фаутих дерев та ліквідація захарашеності [3].

Під час проведення рубок формування і оздоровлення лісів керуються вимогами «Рекомендації з ведення лісового господарства в умовах радіоактивного забруднення» та «Зонування території Лісового фонду України ...» [7, 8].

Ураховуючи вищезазначені фактори, очевидним є поява згарищ, суцільних сухостоїв, буреломів, вітровалів площею більше 1 га, для розробки яких необхідно пройти процедуру Оцінки впливу на довкілля, на яку лісокористувачам необхідно закладати певний бюджет та тривалий час.

Водночас, необхідність у проведенні суцільних рубок зумовлює створення нових лісових культур на місцях зрубів після пожеж, буреломів, вітровалів тощо, які згодом будуть виконувати захисну та бар'єрну функцію на території зони відчуження.

Література

1. Закон України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи». URL: <http://surl.li/gfdfqi> (дата звернення: 28.09.2024 року).
2. Пожежі в Чорнобильській зоні знищили 5% заповідника. URL: <http://surl.li/drajfn> (дата звернення: 28.09.2024 року).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2007 року №724 «Про затвердження Правил поліпшення якісного складу лісів». URL: <http://surl.li/gkzjqu> (дата звернення: 28.09.2024 року).
4. Про вилучення та надання земельних ділянок у постійне користування із зміною цільового призначення. URL: <http://surl.li/lujygh> (дата звернення: 28.09.2024 року).
5. У Чорнобильській зоні відчуження вогонь охопив 550 га. URL: <http://surl.li/nhvwlw> (дата звернення: 28.09.2024 року).
6. Указ Президента України №174/2016. Про створення Чорнобильського радіаційно-екологічного біосферного заповідника. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1742016-19957> (дата звернення: 28.09.2024 року).
7. Рекомендації з ведення лісового господарства в умовах радіоактивного забруднення / Тарасевич О.В., Краснов В.П., Орлов О.О., Ландін В.П., Бузун В.О., Курбет Т.В., Мешкова В.Л., Савущик М.П., Гулик І.Т. Харків: УкрНДІЛГА, 2017. 127 с.
8. Зонування території Лісового фонду України за щільністю забруднення техногенними радіонуклідами та можливістю диференційованої заготівлі продукції лісового господарства в умовах радіоактивного забруднення / Орлов О. О., Шевчук В. В., Жуковський О. В., Курбет Т. В. Харків: УкрНДІЛГА, 2021. 23 с.